

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/formacje-ochrony-granic/rys-historyczny/1918-1939/9404,Baony-Wartownicze-1920-1921.html>
2024-07-16, 16:25

Baony Wartownicze 1920-1921

W momencie zakończenia działań dyplomatycznych i zbrojnych zabezpieczeniem granicy zachodniej tworzącego się Państwa Polskiego zajęły się utworzone specjalnie w tym celu formacje graniczne. Po licznych reorganizacjach ochronę granicy zachodniej przejęli Strzelcy Graniczni. Granicy morskiej pilnowały bataliony morskie. Od końca marca granicę południową (karpacką i Śląska Cieszyńskiego) strzegły dywizje Strzelców Górskich. Ze względu na bardzo trudną sytuacją militarną od połowy czerwca 1920 r. jednostki Strzelców Granicznych były kierowane na front. Z tego względu tymczasowo dozоровanie granicy powierzono Baonom Wartowniczym.

Rozpoczęty na mocy Rozporządzenia Ministerstwa Spraw Wojskowych (MSWojsk.) z dnia 13. 11. 1920 r., a realizowany przez wyznaczone Dowództwa Okręgów Generalnych (DOG), systematyczny proces zastępowania jednostek Strzelców Granicznych przez jednostki Baonów Wartowniczych trwał do lutego 1921 r. W marcu 1921 r. rozwiązano Korpus Strzelców Granicznych tym samym kończąc okres tymczasowości w pełnieniu służby na granicy przez Baony Wartownicze.

Baony Wartownicze nie były nowymi jednostkami powołanymi specjalnie do ochrony granicy państwowej. Powstawały już od połowy 1919 r. i od początku wchodziły w skład struktury organizacyjnej Okręgów Generalnych, gdzie pełniły zadania wartownicze, strzegąc bezpieczeństwa na terenach podległych DOG. Do zadań związanych z szeroko pojętym bezpieczeństwem wchodziła także osłona granicy zewnętrznej państwa. Baony Wartownicze etatowo składały się z Dowództwa oraz czterech kompani, po trzy do pięciu plutonów. Etat BW 3/VII w listopadzie 1920 r. wyglądał następująco:

- Dowódca – kapitan lub porucznik, 3 oficerów, 1 sierżant, 3 plutonowych,
- Sztab baonu – dowódca, 1 oficer sztabowy, 1 adiutant – porucznik lub podporucznik,
- 1 oficer prowiantowy,
- 1 oficer kasowy i podoficer baonu,
- 1 podoficer mundurowy,
- po 1 podoficerze prowiantowym, rusznikarzu, sanitarnym
- 6 ordynansów, 8 kaprali, 12 starszych żołnierzy, 183 szeregowych (w tym określoną liczbę krawców, szewców i kucharzy).[\[1\]](#)

Celem uporządkowania działalności wojskowych służb wartowniczych i bezpieczeństwa na podległych mu obszarach, MSWojsk. wydało dyrektywy dotyczące służby wartowniczej w kraju. Stały się one wytycznymi dla DOG, obowiązującymi przy określaniu zakresu służby wartowniczej i bezpieczeństwa w zarządzeniach wewnętrznych podległych im jednostek. W myśl dyrektyw, zakres ten obejmował służbę wartowniczą wewnętrzną, tj. warty koszarowe oraz służbę zewnętrzną, czyli ochronę obiektów wojskowych, a także służbę bezpieczeństwa, w skład której wchodziły: służba patrolowa w garnizonach i poza nimi, akcje przeciwdeszercyjne oraz ochrona zewnętrzna granic państwa.

Według przewidywań MSWojsk., dla ochrony 2600 km granicy państwowej przewidziano 21 baonów rozmieszczonych następująco:

- OG Warszawa – 2 baony,
- OG Pomorze – 5 baonów,
- OG Poznań – 5 baonów,
- OG Kielce – 2 baony,
- OG Kraków – 4 baony,

Na podstawie porozumienia, zawartego pomiędzy MSWojsk. a Ministerstwem byłej Dzielnicy Pruskiej, granica państwowa przypadająca DOG Pomorze i DOG Poznań została obsadzona Oddziałami Straży Ludowej - przeformowanymi w dalszej kolejności na Baony Wartownicze. [2]

Dla wewnętrznej służby wartowniczej na obszarach poszczególnych Okręgów Generalnych przewidziano 27 Baonów Wartowniczych rozmieszczonych następująco:

- OG Warszawa – 4,
- OG Pomorze – 2,
- OG Poznań – 5,
- OG Kielce – 1,
- OG Kraków – 4,
- OG Lwów – 5,
- OG Lublin – 4,

W połowie 1920 r., w związku z komplikującą się pod wpływem naporu wojsk sowieckich sytuacją na granicy wschodniej, DOG Lublin wyznaczył Baony Wartownicze 1/II i 3/ II do służby na granicy.

Żołnierze Baonów Wartowniczych, wyznaczonych do przejęcia granicy po odchodzących na front jednostkach Strzelców Granicznych, przed objęciem służby, uczestniczyli w tygodniowym kursie instrukcyjnym, zaś same baony przechodziły reorganizację

pozwalającą realizować nowe zadania. W ramach utrzymania dyscypliny MSWojsk. zalecało częste przenosiny baonów z odcinka na odcinek tak, ażeby żaden z nich nie przebywał na jednym odcinku, względnie garnizonie czas dłuższy niż 2 miesiące, by uniknąć szkodliwego dla wyniku służby zadomowienia i rozluźnienia dyscypliny. [3]

W myśl obowiązujących dyrektyw MSWojsk., Baony Wartownicze przy wykonywaniu zadań na granicy posługiwały się przepisami o służbie granicznej ustalonymi dla Strzelców Granicznych. Obowiązkiem DOG desygnującym jednostki do objęcia odcinka granicznego było zaopatrzenie ich w odpisy instrukcji i regulaminów w ilości minimalnie jednego kompletu na pluton. Ponadto miały one w taki sam zestaw dokumentów wyposażać urzędników łącznikowych Ministerstwa Skarbu przydzielonych do dowództwa odcinka granicznego. Baony Wartownicze w sprawach związanych z pełnieniem służby na granicy stosowały także zarządzenia Ministerstwa Skarbu. [4]

Od początku czerwca 1920 r. do marca 1921 r. trwał proces organizacji systemu ochrony granicy państwowej przez poszczególne DOG. Utworzony na bazie Baonów Wartowniczych system ochrony granicy północnej, zachodniej, południowej oraz częściowo wschodniej MSWojsk. przekazało w dniu 1.04.1921 r. Ministerstwu Skarbu. Pełniące funkcje graniczne Baony Wartownicze zmieniły wówczas nazwę na Baony Celne. W ramach tworzonego systemu celnego, równoległe do Baonów Wartowniczych, od marca 1920 r. służbę na granicy zaczęła pełnić Straż Celna, która do 1928 r. zabezpieczała granice zachodnią i południową.

[1] ASG/BW/BW3/VII/4.

[2] ASG/BW/BW4/V/4.

[3] ASG/BW/BW4/V/4.

[4] Tamże.